

HEURISTIC LEARNING TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF TEACHERS

Yevdokimov Victor, EdD, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Professor of the Department of Theory and Methodology of Professional Education, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda, 2 Valentynivska Str., 61000 Kharkiv, Ukraine, viyevdokimov@ukr.net

The article contains the results of the scientific investigation of the problem of designing and functioning of heuristic learning technologies in the process of teacher training. The technology of heuristic learning is justified as a system of fundamental principles and concepts that define the objectives, tasks, content, system training organization, monitoring and evaluation of education results.

Basic principles of heuristic learning: childhood centrist; productivity; subjectivity; self-knowledge, self-development and self-realization; causality; elective training (didactic choice); variability of training; pedagogical competence; professional analogies and borrowings; targeting clearly defined goals.

The author outlines the meaning and defined methodological principles of designing and providing educational activities in conditions of heuristic learning in the preparation of future teachers. The analysis of technologies of heuristic learning aimed at the successful creation of an educational product – the leading goal of heuristic learning – and adequately assess the course and results of independent cognitive activity.

Keywords: educational products; formation; future teachers; heuristic education; organization; principle; professional training; technology.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017

Прийнято до друку 05.10.2017

УДК 378.4:33

Вячеслав Ясінський

ORCID iD 0000-0001-8920-0989

старший викладач кафедри
психології діяльності в особливих умовах,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, 79000 м. Львів, Україна
super-yvp@ukr.net

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОГО ПРОФІЛЮ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Автор аналізує різні підходи до визначення змісту професійної підготовки фахівців юридичних факультетів у вищих навчальних закладах України початку ХХ ст. Описано специфіку побудови освітнього процесу у підготовці фахівців юридичного профілю та визначено характерні особливості змісту правової освіти того часу. Здійснено паралель в аналізі змістового наповнення професійної підготовки фахівців юридичного профілю у часовому інтервалі – одне століття. Зазначено недоліки змісту професійної підготовки фахівців юридичного профілю, доведено необхідність її модернізації в сучасних умовах реформування системи вищої освіти загалом.

Ключові слова: зміст професійної підготовки; навчальні дисципліни; правова освіта; спеціалізація; юридичні факультети.

Вступ. Юридична наука завжди перебувала предметом наукового дослідження фахівців різних галузей, що зумовлено широким спектром використання її змісту. Зважаючи на значний досвід українських учених-юристів, а також на те, що в Україні на даний момент відбувається реформування системи освіти, важливим аспектом узагальнення досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців юридичного профілю попередніх поколінь, їх теоретичних і практичних здобутків є аналіз

змісту професійної підготовки фахівців юридичного профілю на різних історичних етапах розвитку історичної науки.

Початок ХХ ст. характеризується тим, що головними осередками правової освіти в Україні були юридичні факультети університетів. Саме тому вважаємо за доцільність здійснити комплексне та системне дослідження їх освітньої та наукової спадщини.

Зміст професійної підготовки фахівців юридичного профілю завжди привертав увагу дослідників

і на сьогодні залишається актуальною проблемою дослідження. Так, О. Бандурка, А. Коновалова, А. Ліготський, В. Шепітько, Г. Яворська направили значні розробки у галузі професійної педагогіки й юридичної психології. Реформування нормативно-правової бази, оновлення змісту професійної підготовки фахівців юридичного профілю у вищих навчальних закладах і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета нашого дослідження – проаналізувати основні підходи до визначення змісту професійної підготовки та визначити прогалини у його формуванні в контексті історико-педагогічного дослідження становлення та розвитку правової освіти на західно-українських землях початку ХХ ст.

Теоретичні аспекти змісту правової освіти.

На сучасному етапі розвитку правової освіти в Україні актуальною науковою проблемою виступає усвідомлення процесу становлення правової освіти, яка представлена різними періодами, що дозволить сформулювати загальну стратегію її розвитку в сучасних умовах європейської інтеграції.

Як зазначає Л. Головій, кінець ХІХ – початок ХХ ст. характеризується як новий етап розвитку правової освіти на українських землях, що перебували в складі Російської імперії. Створенні у ХІХ ст. такі вищі навчальні заклади, як Харківський університет (1805 р.), Київський університет (1834 р.), Новоросійський університет в Одесі (1865 р.) були «нарізними стержнями» юридичної освіти в освітньому житті України. Нормативними актами, що визначали їх внутрішню організацію, стали університетські статuti 1805 р., 1835 р., 1842 р. (чинний лише для університету Святого Володимира в Києві), 1864 р., 1884 р. За статутами 1805 р. та 1864 р. університети діяли на принципах автономії, а статuti 1835 р. та 1884 р. їм майже ліквідували (Головій Л. В., 2011, с. 230).

Визначну роль у формуванні змісту професійної підготовки фахівців юридичного профілю О. Єгорова надає прийнятому у 1863 р. Загальному університетському статуту, який, на її думку, став важливим етапом у розвитку вищої юридичної освіти. Саме він упровадив суттєві зміни, що торкалися найбільш важливих сторін університетського життя.

Новий статут визначив структуру юридичних факультетів Харківського та Київського університетів, на яких передбачалось функціонування тринадцяти кафедр. Було створено кафедри: енциклопедії права, історії найважливіших іноземних законодавств – стародавніх і нових, історії російського права, історії слов'янських законодавств, римського права, державного права, цивільного права і цивільного судустрою і судочинства, поліцейського права, фінансового права, міжнародного права, політичної економії і статистики, церковного законодавства (Єгорова О. В., 2004, с. 95).

Збільшення кафедр на юридичних факультетах пов'язано із варіативністю та значною кількістю спеціалізацій навчальних дисциплін. Новим статутом засновано кафедру державного права, яка входила раніше до складу кафедри енциклопедії законодавства. Кафедру політичної економії було повернено до юридичного факультету з історико-філологічного. Серед дисциплін, що вивчалися, на юридичному факультеті значне місце приділялось історії права. Студентам-юристам викладали філософію права, найголовнішим завданням якої, на думку правознавців ХІХ ст., було «пояснити право як загальне й необхідне явище, пізнати право не того чи іншого людського суспільства, а право взагалі, тобто ідею права». Велике значення приділялось вивченню римського права, яке, за словами І. Покровського, «замінює загальну теорію цивільного права». Згідно із Загальним університетським статутом 1863 р. для нового розподілу кафедр було характерним виділення загальнотеоретичної частини в деяких галузях права, таких як державне, фінансове, римське право тощо. Жоден із предметів, не було поставлено в привілейоване становище щодо інших (Васильченко О. М., 2014, с. 160).

Як зазначає О. Войно-Данильчишин, згідно зі Статутом 1835 р. на юридичному факультеті мало викладатись право взагалі, а не лише законодавство. Виняток становила історія найважливіших іноземних законодавств, історія слов'янських законодавств і церковне законодавство. Студентів знайомили як з іноземним законодавством, так і з різними філософськими й економічними вченнями. Важливе місце в системі викладання відводилось історичному елементу, який, як стверджує вчений, «може сприяти широкому й вірнішому освітленню та поясненню правових інститутів, як і зіставлення їх схожості та особливостей у різних народів» (Войно-Данильчишин О. Л., 2006, с. 183).

Юридичні факультети університетів початку ХХ ст. діяли на підставі статутів, які були головним важелем, що регулював організаційні засади юридичної освіти, її зміст, спрямованість філософсько-правових засад розвитку правознавства. Саме статuti встановлювали структуру та зміст освіти, здійснювали відокремлення моральних і політичних наук, порядок вивчення державознавства, філософії й права. Основною формою навчання в університетах була лекція, практичні заняття майже не проводились, конспект був єдиним джерелом отримання юридичних знань, а серед методів навчання домінував догматичний.

У цей час до викладання було залучено приватдоцентів і професорів, які відпрацювали багато років та володіли значним потенціалом знань і досвідом. Також статутами факультетів передбачалося залучення до колегіальних диспутів із правових питань, що сприяло вдосконаленню знань учених про розвиток практичної юриспруденції.

Саме тоді розпочали свою роботу юридичні товариства з питань звичаєвого права й місцевого законодавства. За період функціонування юридичних факультетів спостерігалось постійне домінування кількості студентів порівняно з іншими факультетами. У 1909 р. в Києві з'явилося юридичне відділення вищих жіночих курсів за економіко-комерційним напрямом. Таке поєднання юридичної й комерційної освіти давало можливість його випускникам здійснювати практичну діяльність у різноманітних адміністративних, промислових і торговельних закладах. У 1914 р. було відкрито факультет, на якому спільно навчалися жінки та чоловіки (Новоросійський вищий міжнародний інститут), отримуючи спеціальність дипломатів. Їх екзаменували державні юридичні комісії, після чого випускників могли відряджати за кордон. Поряд з урядовими закладами на початку ХХ ст. виникають перші вищі неурядові навчальні заклади (Кузнецова Л. В.).

Отож, розвиток вищої юридичної освіти на українських землях, початку ХХ ст., представлений Харківським, Київським та Новоросійським (Одеським) університетами. Основні проблеми, які постали у розвитку юридичної освіти на початку ХХ ст., торкались змісту освіти, а також були пов'язані з процесом формування професорсько-викладацького складу юридичних факультетів. Проблема нестачі викладачів поступово вирішувалась за рахунок створення інституту аспірантури в університетах. У процесі розвитку тогочасної юридичної освіти відбувалося поширення практичних занять у навчанні, урізноманітнювали їх форми, формувалося методичне забезпечення.

Заслуговує на увагу діяльність Львівського національного університету імені Івана Франка, який став першим вищим навчальним закладом на території Західної України, і в якому юридичний факультет – найдавніший серед українських юридичних навчальних закладів (початок існування – 20 січня 1661 р.) (2017).

Цікавою видається система підготовки фахівців юридичного факультету, що визначила її змістову складову. Усі студенти університету перші три роки навчалися за програмою філософського факультету, який, по суті, був підготовчим, загальноосвітнім. Після його закінчення студенти поступали на спеціальні факультети, навчання у яких тривало чотири роки.

Навчальна програма юридичного факультету передбачала вивчення природного права (філософії та теорії права та держави), історія римського права та адміністрації, цивільного, кримінального та церковного права, історії політичних наук. Юридичний факультет в австрійський період був найбільшим у Львівському університеті. У 1910 р. на ньому навчався 2721 студент. Перша світова війна на деякий час паралізувала життя Львівського університету, навчання в якому було відновлено лише в жовтні

1915 р., причому кількість викладачів і студентів порівняно з довоєнною скоротилась у кілька разів. Після розпаду Австро-Угорщини (у жовтні 1918 р.) і проголошення у листопаді 1918 р. на території Східної Галичини Західно-Української Народної Республіки новий набір у Львівський університет не проводився, а студенти-українці старших курсів мали продовжити навчання у м. Станіславі (нині – Івано-Франківськ). Після поразки Західно-української Народної Республіки (ЗУНР) у липні 1919 р. та захоплення Галичини Польщею на юридичному факультеті (як і на інших факультетах) Львівського університету було ліквідовано всі кафедри з українською мовою викладання, усіх професорів-українців звільнено з роботи. У цих умовах в 1920 р. почали діяти таємні українські університетські курси з філософським, юридичним і медичним відділами, які стали основою таємного Українського університету, заснованого на з'їзді українського студентства в липні 1921 р. на зразок західноєвропейських університетів (2017).

Підбиваючи підсумки стає зрозуміло, що за короткий період часу в першій половині ХХ ст. становлення вищої правової освіти в Україні пройшло в межах освітньої політики декількох держав, саме Австро-Угорської імперії, Російської імперії, Республіки Польщі та Радянського Союзу. Слід зазначити, що на відміну від університетів Австро-Угорської імперії в російських університетах, у тому числі й на території українських земель, вплив релігії на вищу правову освіту залишався визначальним до 1917 р.

Виділення юристів в окрему професійну групу має ще й об'єктивний характер, що пояснюється об'єктивністю соціального розвитку та об'єктивністю процесу історичного розподілу праці. Історія свідчить, що юристів як відокремлену соціальну групу за професійною ознакою визнавали давно, коли вже склалася нагальна потреба керувати, у відповідності до права, діями учасників процесу, складати юридичні документи та давати консультації по вирішенню спорів та інших життєвих ситуацій. Але за весь період існування професії юриста відбулися певні зміни відносно змісту та соціального призначення даної професії.

Якщо порівнювати і співставляти систему професійної підготовки фахівців юридичного профілю на початку ХХ ст. і сучасну, початку ХХІ ст., то варто зазначити, що сучасний освітній процес вищої юридичної освіти в Україні переобтяжений нормативно-теоретичним навчанням, а тому не повною мірою сприяє підготовці орієнтованих на практику фахівців, не стимулює індивідуальну навчальну активність студентів.

Навчальні плани є негнучкими і лише побіжно враховують неправову сферу діяльності юриста (ділову комунікацію, тактику дій, конструктивний аналіз та моделювання ситуацій, – саме ті сфери, що не є безпосереднім розглядом і си-

туативним підбором норм права, однак становлять важливу прагматичну складову повсякденної активності фахівця у праві). Ще одним із недоліків змістової складової професійної підготовки є те, що навчальні плани не враховують практичних потреб у підготовці фахівців за конкретними напрямками практичної роботи, що ґрунтуються на міжгалузевому правозастосуванні. При викладанні гуманітарних дисциплін не достатньо враховується фахових нахил студентів (спеціалізація).

У межах сучасної системи вищої юридичної системи в Україні діє змішана система оцінювання знань та професійних навичок студентів. З метою входження до Єдиного освітнього простору, забезпечення конвертованості сертифікатів про освіту (дипломів) та забезпечення академічної мобільності, систему залікових кредитів загальнообов'язково введено на першому та другому курсах вищих юридичних шкіл, а в окремих із них – на усіх етапах підготовки. Певні правничі вищі початкові заклади вже повністю перейшли на нові критерії оцінювання.

Діюча змішана система оцінювання не враховує персональної навчальної активності студента поза межами того чи іншого курсу, що призводить до фрагментарності роботи, а відтак і отримуваних особою знань.

Висновки. Отже, професійна підготовка фахівців юридичного профілю завжди виступала предметом наукових досліджень упродовж тривалого часу на різних історичних етапах розвитку як правової, так і педагогічної освіти. Необхідність модернізації змісту правової освіти в Україні очевидна, чому сприяє євроінтеграційна політика нашої держави. Удосконалення змісту професійної підготовки фахівців юридичного профілю вбачається в імплементації основ Болонського процесу в цій сфері освіти, наданні можливості вільного вибору професійної спеціалізації юристам у вищих навчальних закладах шляхом вільного формування власної програми курсів тощо, що в комплексі є перспективами подальших наукових досліджень.

Література

1. Головій Л. В. Історико-правовий аналіз розвитку державного регулювання освітньої діяльності / Л. В. Головій // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – № 165. – С. 230–237.
2. Єгорова О. В. Проблеми розвитку юридичної освіти у вітчизняних університетах (1863-1917 рр.) / О. В. Єгорова. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 94–99.
3. Васильченко О. М. Соціокультурні форми становлення політико-правового простору / О. М. Васильченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 2 (2). – С. 159–163.
4. Войно-Данильчишин О. Л. Правове регулювання учбово-освітньої діяльності юридичних факультетів в університетах українських губерній Росії в другій половині XIX ст. / О. Л. Войно-Данильчишин // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – С. 185–189.
5. Кузнецова Л. В. Генеза юридичної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Л. В. Кузнецова // Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=52906> (дата звернення: 01.08.2017). – Назва з екрана.
6. Майковська В. Організація практичної підготовки майбутніх фахівців на засадах контекстного підходу / В. Майковська // Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». – 2017. – Вип. 4/36. – С. 156–165. doi:10.24919/2313-2094.4/36.98593
7. Юридичний факультет. Львівський національний університет імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.lnu.edu.ua/about/history> (дата звернення: 01.08.2017). – Назва з екрана.

References

1. Golovii L. V. (2011). Istoryko-pravovyi analiz rozvytku dergavnogo regulyvannya osvithnoi diyalnosti [Historical and legal analysis of the development of state regulation of educational activities]. *Naukovyi visnyk Nazcionalnogo universytetu bioresursiv i prurudokorystuvannya Ukrainy*, 165, 230–237 (ukr).
2. Egorova O. V. (2004). Problemy rozvytku yruduchnoi osvity u vitchyznyanyx universytetax (1863–1917 rr.) [Problems of the development of legal education in domestic universities (1863–1917)]. *Dnipropetrovsk*, 94–99 (ukr).
3. Vasy`l`chenko O. M. (2014). Sociokul`turni formy` stanovlennya polity`ko-pravovogo prostoru [Socio-cultural forms of formation of political-legal space]. *Naukovui visnyk Xersonskogo dergavnogo universytetu*, 2 (2), 159–163 (ukr).
4. Vojno-Danyl`chyshyn O. L. (2006). Pravove regulyvannya uchbovo-osvith`nyi diyal`nosti yury`dy`chny`x fakul`tetiv v universy`tetax ukrayins`kyx gubernij Rosiyi v drugij polovyni XIX st. [Legal regulation of educational and educational activities of legal faculties at universities of Ukrainian provinces of Russia in the second half of the XIX century]. *Visnyk Xarkivs`kogo nacional`nogo universytetu vnutrishnix sprav*, 185–189 (ukr).

5. Kuzneczova L. V. Geneza yurydychnoyi osvity v Ukraini [Genesis of Legal Education in Ukraine]. Available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=52906> (ukr).
6. Maykovs'ka V. (2017). Orhanizatsiya praktychnoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv na zasadakh kontekstnoho pidkhodu [Organization of practical training of future specialists on the basis of a context-based approach]. *Lyudynoznavchi studiyi. Seriya «Pedahohika»*, 4/36, 156–165. doi:10.24919/2313-2094.4/36.98593 (ukr).
7. Yurydychny`j fakul`tet. L`vivs`ky`j nacional`ny`j univerty`tet imeni Ivana Franka [Faculty of Law. Lviv National Ivan Franko University]. Available at: <http://law.lnu.edu.ua/about/history>

СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ЮРИДИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ: ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Ясинский Вячеслав, старший преподаватель кафедры психологии деятельности в чрезвычайных условиях, Львовский государственный университет внутренних дел, ул. Городецкая, 26. 79000 г. Львов, Украина, super-yvp@ukr.net

Автор анализирует различные подходы к определению содержания профессиональной подготовки специалистов юридических факультетов в высших учебных заведениях Украины начала XX века. Описана специфика организации образовательного процесса подготовки специалистов юридического профиля и определены характерные особенности содержания правового образования того времени. Осуществлен сравнительный анализ смыслового наполнения профессиональной подготовки специалистов юридического профиля на разных исторических этапах. Указаны недостатки содержания профессиональной подготовки специалистов юридического профиля, доказана необходимость ее модернизации в современных условиях реформирования системы высшего образования в целом.

Ключевые слова: правовое образование; содержание профессиональной подготовки; специализация; учебные дисциплины; юридические факультеты.

THE CONTENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF LEGAL PROFILE: HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT

Yasinskui Vyacheslav, Senior Lecturer of the Department Psychology of Activity in Special Conditions, Lviv State University of Internal Affairs, 26 Gorodotskaya Str., 79000 Lviv, Ukraine, super-yvp@ukr.net

The author analyzes different approaches to the definition of the content of the professional training of law faculty specialists in higher educational institutions of Ukraine at the beginning of the 20th century, including: the adoption of normative acts and basic provisions of university statutes, the creation of new professionally oriented departments, the spread of specialization and the variability of academic disciplines. The article shows the expediency of opening the legal department with women's courses in the economic and commercial direction, as well as the necessity of opening the first higher non-governmental educational institutions.

The specifics of the construction of the educational process in the training of legal professionals are described. Also author described the specific features of the content of the legal education of the time, in particular: the study of the main provisions of foreign law, the introduction of the leading ideas of philosophical and economic doctrine, the history of law.

In the article the author focuses on the activities of the legal faculties of the classical universities of the early twentieth century; noted that the leading form of teaching at that time was a lecture, the only source of obtaining legal knowledge – an outline, the dominant method of teaching – dogmatic.

A parallel is made in the analysis of the content of the professional training of legal professionals in the time interval as one century. The shortcomings of the content of the professional training of legal specialists were noted, the necessity of its modernization in the modern conditions of the reform of the system of higher education in general was proved. The article analyzes the modern educational process of higher legal education in Ukraine and states that it is overloaded with normative and theoretical studies.

Keywords: content of professional training; educational disciplines; law faculties; legal education; specialization.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2017

Прийнято до друку 05.10.2017